

УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ПРО ПРОСВІТНИЦЬКУ РОЛЬ ДУХІВНИЦТВА: СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

*Проаналізовано вчення УГКЦ про просвітницьку роль духівництва стосовно сфери політики.
Досліджено засоби, що ними церква прагне стимулювати вірних до активної суспільної позиції.
З'ясовано особливості ролі та діяльності духівництва у відповідній сфері.*

Ключові слова: *Українська греко-католицька церква, соціальне вчення церкви, соціальна доктрина церкви.*

Тема впливу церкви на політичне життя постійно перебуває у фокусі уваги наукової спільноти, ЗМІ та власне політикуму. В Україні чинне законодавство чітко відділяє церкву від держави. Однак і церква, і держава – важливі суспільні інститути, що не можуть не впливати одна на одну. Варто пам'ятати і те, що священники – також громадяни, наділені повнотою прав та обов'язків, яку не обмежує належність до стану духівництва.

Офіційну позицію держави щодо взаємин з церквами та релігійними організаціями окреслює знову ж таки законодавство. Кожна із конфесій країни завдяки демократичним свободам і в їх межах має змогу реалізовувати свою власну концепцію відносин з державою. Причому позиції навіть найбільших церков України тут суттєво різняться і значно впливають на суспільні реалії, що зумовлює актуальність теми.

До церков України, у вченні яких значну увагу приділено аналізу чинників суспільно-політичного життя, належить Українській греко-католицькій церкві (УГКЦ). Різні аспекти позиції цієї церкви привернули увагу В. Єленського, С. Кияка, В. Климова, А. Колодного, О. Недавньої, Л. Филипович, А. Юраша, П. Яроцького. Водночас осмислення як єдиного цілого потребує розроблена в УГКЦ концепція просвітницької ролі духівництва стосовно суспільно-політичних процесів. Церква декларує, що норми її вчення актуальні для всіх вимірів суспільного життя, у тому числі закликає узгоджувати з цими нормами перебіг політичного життя. Проте прагнення до втілення своєї позиції у перші 20 років незалежності України поставило УГКЦ перед вибором конкретних форм впливу духівництва на суспільно-політичні процеси. Йдеться про альтернативу між прямим втручанням у політику, зокрема, шляхом балотування священників до органів влади і про опосередкований вплив. Під останнім маємо на увазі виконання священством просвітницько-виховної місії серед мирян і, відповідно, піднесення загального рівня морально-етичних стандартів у соціумі.

Дослідження вчення УГКЦ про просвітницьку роль духівництва у суспільно-політичній сфері стало метою нашої статті. Серед завдань виокремимо такі: схарактеризувати специфіку ставлення духівництва до політичних процесів з огляду на його просвітницьку функцію, згідно з ученням УГКЦ; висвітлити завдання, які покладає на священство вчення церкви у зв'язку з його просвітницькою роллю; з'ясувати шляхи, якими, відповідно до позиції церкви, духівництво повинно прагнути до здійснення своїх завдань.

Результативність власного вчення про суспільство учительській провід УГКЦ ставить у чітку залежність від того, як його виконуватимуть усі вірні разом і кожен з них зокрема [1, с. 592–593]. Соціальне вчення УГКЦ постійно наголошує на тому, що людина повинна не тільки вірити, а й дотримувати того, у що вірить [2, с. 15, 471, 474, 488; 3, с. 56–7]. Ієрархи на чолі з М.-І. Любачівським ще у 1993 р. застерегли, що було б великою помилкою, якби українські греко-католики лишень сподівалися якоїсь нагороди за терпіння катакомбної церкви вже на землі, адже “Бог постійно очікує послідовного здійснення його заповідей” [4, с. 73–74].

Загальнокатолицьке соціальне вчення трактує спільноти вірних як “місця сопричасття, свідочтва та місії, що наближають відкуплення та перетворення суспільних відносин” [3, с. 47]. Тут, без сумніву, відбувається вихід за рамки суто релігійних почуттів у сферу суспільної практики. Аналогічно в соціальному вченні УГКЦ перебування у церкві розглядається як життя християнської спільноти, члени якої одне одному допомагають, підтримують. Ба більше, учительство УГКЦ наголошує, що церква не є якоюсь замкнутою організацією священників і ченців. Вона – це ті самі люди, які творять державу, а належність до мирян чи священства зумовлює лишень *різні способи виконання* (курсив наш. – В. М.) християнської місії у суспільстві [5, с. 259; 6, с. 437; 7, с. 270].

З огляду на мету нашого дослідження, передусім привертає увагу те, що УГКЦ забороняє духівництву брати участь у виборах до органів влади як кандидати чи агітувати за якогось кандидата або політичну силу [8]. Офіційною підставою для такого рішення став канон № 383 “Кодексу канонів Східних католицьких церков”, що не дозволяє душпастирям обіймати громадські урядові посади, пов’язані зі здійсненням функцій цивільної влади [9, № 383]. Водночас “Катехизм Католицької церкви” застерігає, що пастирі не повинні безпосередньо втручатися в політичну структуру та організацію соціального життя [2, с. 556]. Причина обмеження – усвідомлення того, що принципи християнської віри неможливо вмістити в одній політичній платформі. Практичним поясненням заборони священника висувати свої кандидатури на виборах слугує те, що членами УГКЦ є люди різних поглядів. І підтримка священством якоїсь однієї політичної сили може призвести до дискредитації церкви та втрати довіри до неї з боку частини вірних.

Показово, що у справі балотування духівництва УГКЦ дійшла до цього класичного католицького постулату поступово. Ще у 1995 р. “Інструкції про вибори” заборонили священникам балотуватися на державні посади. Фактично це означало тільки заборону їм ставати народними депутатами [10, с. 98]. На виборах 2002 р. священникам уже дозволяли балотуватися у депутати рад різних рівнів лише з дозволу місцевих єпископів. Із 2004 р. представники духівництва могли бути обраними до органів місцевої влади з дозволу єпископа, але у жодному разі не за списками політичних партій чи блоків [11, с. 314]. Насамкінець 16 січня 2006 р. позачергова сесія Синоду єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ своєю постановою взагалі заборонила священникам балотуватися до органів влади і місцевого самоврядування [8, с. 355].

Отож священник у рамках соціального вчення УГКЦ має право на особисті погляди і вподобання, але повинен чітко відділяти їх від позиції церкви. Душпастирям неодноразово нагадували, що вони у жодному разі не можуть агітувати. Якщо, незважаючи на подібну заборону, священники таки втручаються у політичний процес, їх неодноразово обіцяли карати [2, с. 556; 3, с. 348–349; 8, с. 355; 9, с. 97, 99; 11, с. 314; 12, с. 145; 13, с. 165; 14, с. 471; 15, с. 316; 16, с. 318; 17, с. 244; 18, с. 15; 19, с. 322; 20, с. 171]. Разом з тим єпископи УГКЦ закликають духівництво звернути особливу увагу на його обов’язок брати активну участь у формуванні громадської свідомості вірних і співпрацювати у цьому напрямку з органами місцевого самоврядування [21, с. 210].

Отже, бачимо, що йдеться про особливу функцію священства у суспільстві – його духовний провід. Ієрархи, як вважаємо, адекватно вказують у зверненнях з нагоди виборів, що завдання церкви не полягає в тому, щоб висувати кандидатів. Її завдання – передусім молитися і сприяти створенню такої атмосфери, за якої вибори могли б відбуватися нормально, спокійно, чесно, щоб вони були покликани слугувати спільному благові [22, с. 233].

До конкретних завдань духівництва, зокрема ієрархи УГКЦ, віднесли донесення до свідомості вірних того, що “рідна Держава, яка шанує Божі закони, покликана зберігати всі цінності і вартості людської особи. Для цього вона потребує повноцінної підтримки кожного громадянина” [10, с. 97]. Відповідно до “Катехизму УГКЦ: Христос – наша Пасха”, кожен член суспільства має моральні зобов’язання перед державою, що полягають у виконанні громадянських обов’язків та у неприйнятті перетворення держави на знаряддя в руках різних суспільних угруповань. Проте водночас церква наголошує, що християнин зобов’язаний слідувати за Божим законом навіть у складних життєвих обставинах. І він має право не погоджуватися з владою, коли та йде проти Божого закону [23, с. 287].

Священники повинні стежити за тим, щоб вірні прагнули бачити на керівні посади справедливу і порядну особу, яка характеризується моральними чеснотами і не заплямована аморальними вчинками. Відтак, греко-католицьке духівництво зобов’язує старатися для того, щоб миряни думали про своє майбутнє, оминали крайнощі і брали участь у виборах. Заради всього цього священникам дозволяють оцінювати конкретні політичні і суспільні позиції з погляду ймовірних наслідків їх дотримання та узгодженості з християнськими цінностями. Однак духівництву заборонено давати аналогічні оцінки партіям та особам кандидатів [10, с. 97, 98]. Адже зрозуміло, що останнє може стати елементом агітації.

Будуючи своє вчення про роль духівництва зазначеним вище чином, УГКЦ прагне уникнути клерикалізації, але водночас не відкидає компетенцію священства, а отже, й самої церкви – носія певних цінностей щодо суспільно-політичного життя [12, с. 145]. Священники – ті, хто повинні не тільки відправляти богослужіння, а й сприяти духовному формуванню вірних через донесення до них морально-етичних норм християнства. Тобто йдеться про просвітницьку функцію. Причому така позиція церкви є незмінною впродовж тривалого часу. Зокрема, про подібні завдання ще в 1899 р. у пастирському посланні “Наша програма” вів мову митрополит А. Шептицький, наголошуючи, що духівництво не повинно скаржитися на представлення інтересів народу світською інтелігенцією. Проте воно не відмовляється і не відмовиться у майбутньому від “проводу у справах суспільно найважливіших: в справах віри та моралі” [24, с. 21].

Обґрунтовуючи свою думку про роль духівництва у суспільному житті, митрополит вказував, що цей стан актуалізується “силою даного нам права” і посилається на Біблію, а саме, слова із книги пророка Єремії: “Оце настановляю тебе я нині над народами й над царствами, щоб ти викорінював і руйнував, вигублював і валив, будував і насаджував” (Єр. 1, 10) [24, с. 21]. Таким чином, компетентність священства у сферах віри та моралі пояснюється через його особливий модус буття і Божу волю.

Позаяк УГКЦ чітко відкидає симбіоз церкви та держави, але не відсторонюється від активної суспільної позиції, вона шукає інший вихід для того, щоб бути активним чинником життя спільноти у всіх вимірах. Такий вихід для церкви – намагання активно долучити до себе мирян і відповідно формувати їхню християнську свідомість. Показово, що вже Отці церкви більше наполягали на необхідності навернення і трансформації служіння вірних, аніж на одній тільки зміні соціального і політичного устроїв [2, с. 207; 25, с. 359]. І старання просвітницька роль духівництва заради формування високого рівня свідомості вірних – запорука майбутнього церкви та суспільної злагоди.

Загалом можемо підсумувати, що запоруку втілення рекомендацій власного соціального вчення УГКЦ реалістично вбачає у високій свідомості та активній позиції вірних. Спільноти вірних розглядають як такі, що, крім вузькорелігійних функцій, також сприяють гуманізації суспільних відносин через дотримання їхніми членами високих морально-етичних норм.

Важливою у вченні УГКЦ є констатація того, що миряни і священство виконують одну й ту християнську місію, але різними способами. Задля уникнення політизації, розколу церкви та клерикалізму духівництву заборонено балотуватися в органи влади чи підтримувати інших кандидатів і політичні сили. До такого бачення УГКЦ дійшла поступово: відповідний процес розтягнувся від 1995 р. до 2006 р.

Однак, зайнявши описану позицію щодо участі священства у політичному житті, УГКЦ не ізолювала духівництво від цієї важливої сфери. За священниками залишається право на особисті погляди і громадянську позицію. Також їхній обов'язок – брати участь у формуванні активної громадянської позиції вірних, доносити вимоги християнського вчення до суспільства. Соціальне вчення УГКЦ стимулює духівництво виховувати громадян, свідомих власної християнської ідентичності. Зрештою, саме заради цього духівники можуть давати оцінки різним суспільним ідеологіям. І саме з цією метою УГКЦ прагне активно впливати на характер перебігу суспільних відносин.

Література

1. Проповідь блаженнішого Любомира під час божественної літургії з нагоди відзначення 750-ліття надання Старому Самбору магдебурзького права // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / за заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 592–593.
2. Катехизм Католицької Церкви (Синод Української греко-католицької церкви). — Жовква : Місіонер, 2002. — 772 с.
3. Компендіум Соціальної доктрини Церкви. — К. : Кайрос, 2008. — 549 с.
4. “Щоб усі були одно” : Соборне Різдваєне послання [1993] єрархії помісної Української греко-католицької церкви // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / за заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 73–76.
5. Звернення Синоду єпископів УГКЦ до вірних (12.VII.2002) // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / за заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 258–261.
6. Проголошення вірним Української греко-католицької церкви 2008 року Божого роком християнського покликання // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 438–441.
7. Слово блаженнішого Любомира на зустрічі з аспірантами Європейського колеґіуму польських і українських університетів // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 269–271.
8. Постанови позачергової сесії Синоду єпископів Києво-Галицької митрополії Української греко-католицької церкви [витяги] // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 355–356.
9. Кодекс канонів Східних церков [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://old.ugcc.org.ua/CCEC/CCCEC-toc.html>
10. Інструкції про вибори // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 96–99.
11. Постанови двадцять третьої сесії Синоду єпископів Києво-Галицької митрополії Української греко-католицької церкви [витяги] // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 313–314.
12. Вступне слово єпископа-помічника Глави УГКЦ Любомира Гузара на відкритті Другої сесії Патріаршого Собору УГКЦ // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 144–148.
13. Звернення владики Любомира Гузара до священнослужителів Львівської архієпархії про їхню позицію під час виборчої кампанії // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 165.
14. Звернення керівників християнських церков України до співгромадян напередодні другого туру виборів Президента України // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 469–472.
15. Звернення Синоду єпископів Києво-Галицької митрополії Української греко-католицької церкви до вірних і всіх людей доброї волі з нагоди підготовки до виборів Президента України // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 315–317.
16. Інструкція для священнослужителів Києво-Галицької митрополії Української греко-католицької церкви на передвиборчий час // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 317–319.
17. Лист блаженнішого Любомира до співгромадян, які брали участь у виборах 31 березня 2002 року // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 244.
18. Новицький Євген. Україна: християнство і політика // Парафіяльна газета. Католицький вісник. — № 4 (433). — 24 лютого 2008. — С. 14–15.
19. Оголошення для вірних з приводу виборів Президента України // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 322.
20. Пастирське звернення єпископів УГКЦ до духівництва та вірних з нагоди президентських виборів (22.IX.1999) // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 169–171.

21. Постанови одинадцятій сесії Синоду єпископів Києво-Галицької митрополії Української греко-католицької церкви [витяги] // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 210.
22. Пастирське послання Синоду єпископів Києво-Галицької митрополії УГКЦ до вірних і всіх людей доброї волі з нагоди виборів (21 січня 2002 р.) // Соціально зорієнтовані документи Української греко-католицької церкви (1989–2008) / заг. ред. Леся Коваленко. — Львів : В-во УКУ, 2008. — С. 233–237.
23. Катехизм Української греко-католицької церкви: Христос – наша Пасха. — Львів : Свічадо, 2011. — 336 с. + 64 іл.
24. Шептицький А. Пастирське послання єпископа Андрея до духівництва "Наша програма" // Шептицький Андрей. Пастирські послання 1899–1914. — Львів : Артос, 2007. — Т. 1. — С. 19–26.
25. Мороз В. Учення УГКЦ про обов'язки мирян у суспільно-політичному житті сучасної України // Авраамічні релігії в Україні: історія, етнокультурні взаємовпливи, міжконфесійні взаємини. Матеріали наукової конференції. — Галич : Інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника "Давній Галич", 2013. — С. 359–364.

The analysis of the teaching of the Ukrainian Greek-Catholic Church about the role of the clergy in socio-political processes is defined. Church's means to stimulate believers to active social position are qualified. Author finds out the features of the clergy's role and methods of clergy's activity in the certain sphere.

Key terms: Ukrainian Greek-Catholic Church, Social teaching of the Church, Social doctrine of the Church.